

Taras Bilous

FN måste ta sitt ansvar för att undvika en nukleär katastrof i Ukraina

I förra veckan varnade Ukraina världen för att Ryssland kan tänkas planera en katastrofal attack mot Zaporizjzjas kärnkraftverk.¹

Zaporizjzjas kärnkraftverk. Foto: Ralf1969. Licens CC BY-SA 2.5

Reaktionerna på krisen har visat sig vara ännu ett misslyckade för Förenta Nationerna – som är en del i ett större misslyckande för FN att tillämpa internationell lag och diplomati mot Ryssland.

Oftast när folk diskuterar problemen med FN brukar de peka på vetorätten eller andra frågor som skulle kräva förändringar av organisationens grundläggande riktlinjer, FN-stadgan. Och fastän sådana reformer behövs så kommer de antagligen inte att komma förrän efter att det rysk-ukrainska kriget är avslutat.

Men Ukraina behöver omedelbar handling nu, och det finns åtgärder som FN kan vidta utan att ändra på stadgan. Det kan – och måste – upprätta en demilitariserad zon vid kärnkraftverket i Zaporizjzja och stationera fredsbevarande styrkor i området för att förhindra en katastrof, två steg som har krävts både av FN:s generalsekreterare António Guterres och av Ukrainas statliga kärnkraftsbolag Enerhoatom.

---

¹ Se [Uppskruvat tonläge efter varning om härdsmlta i Zaporizjzja](#) (Sveriges Radio), [Serious threat remains at Ukraine nuclear plant, Zelenskiy says](#) (Reuters) och [Zelenskiy: Russia may be preparing to trigger nuclear plant explosion](#) (The Guardian)

För en värld som är splittrad över kriget skulle dessa åtgärder vara möjliga och realistiska innan situationen blivit alltmer desperat. Det rysk-ukrainska kriget är det första i historien som utkämpas i närheten av ett stort kärnkraftverk. Inte bara är detta extremt farligt, utan detta betyder att det internationella samfundets svar skulle kunna bli ett prejudikat i fall något liknande skulle hända igen.

Hittills har precedensfallet varit en besvikelse. Trots ansträngningar från Internationella atomenergiorganet (IAEA), en självstyrande internationell organisation inom FN-systemet, har faran inte försvunnit.

Kachovkadammen innan sprängningen: Licens: Public domain

”Det allmänna tillståndet i området i närheten av kärnkraftverket i Zaporizjzja blir alltmer oförutsebart och riskabelt”, sade IAEA:s generaldirektör Raphael Grossi tidigt i maj, en månad innan katastrofen vid Kachovkadammen och inledningen av den ukrainska mot-offensiven, vilket ytterligare har ökat riskerna.

Sannolikheten för en katastrof – till och med från en slumpartad incident – är nu för hög för att kunna ignoreras.

Fredsbevarande uppdrag

FN:s generalförsamlings elfte särskilda nödsession sammankallades strax efter inledningen av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina den 24 februari förra året – första gången som denna mekanism användes sedan ett kvarts århundrade.

Den resulterade i att generalförsamlingen antog ett antal resolutioner som fördömde aggressionen och annekteringarna, vilka framför allt hade en symbolisk betydelse.

Men den kunde ha gått längre; församlingen har behörighet att ge mandat att inleda ett fredsbevarande uppdrag, vilket den senast gjorde för 67 år sedan under Suezkrisen 1956.

Även om det är osannolikt att något land skulle sända fredsbevarande styrkor till Zaporizjzja utan Rysslands medgivande, skulle en resolution från FN:s generalförsamling om kärnkraftverket i Zaporizjzja kunna vara ett medel för att sätta tryck på Ryssland att acceptera. Detta skulle vara desto mera troligt om åtgärderna stöddes av länder som hittills har avstått från eller röstat emot resolutioner om den ryska invasionen – så som Indien, Sydafrika, Vietnam med flera.

Länder som Indonesien, som redan har yttrat sig om möjligheten att stationera fredsbevarande styrkor i Ukraina, skulle också kunna stärka resolutionen genom att bekräfta sin beredskap att sända fredsstyrkor till kraftverket i Zaporizjzja.

FN-resolutioner som inte gör en övergripande värdering av Rysslands krig utan inriktar sig mot specifika frågor där det finns en bredare konsensus, så som kärnkraftssäkerhet, skulle kunna samla mer stöd. De skulle kunna användas för att förhindra en eskalering av kriget och nya katastrofer, och kanske även bidra till att ytterligare försvaga Rysslands vacklande ställning på den internationella arenan, till ett upphörande av striderna och till inledande av fredsförhandlingar.

En demilitariserad zon

Alexander Gilder, en forskare vid universitetet i Reading, har framhållit att på samma sätt som en större, mer generell fredsbevarande FN-styrka skulle blockeras av Rysslands röst i FN:s säkerhetsråd, så är en mindre styrka för att skapa en demilitariserad zon vid kärnkraftverket i Zaporizjzja också osannolik. Den skulle kräva medgivande av ”alla inblandade parter”, vilket i praktiken även betyder Ryssland.

FN:s generalförsamling ”skulle kunna bemyndiga” en sådan mindre styrka, hävdade Gilder i januari, men det är ”osannolikt att den gör det”.

Hittills har Gilders förutsägelse varit korrekt. Men kanske har situationen förändrats nu, efter förstörelsen av Kachovkadammen och Putinregimens destabilisering?

Alla reaktorer vid kärnkraftverket i Zaporizjzja är just nu stoppade enligt officiella källor. Kontrollen över anläggningen har ingen praktisk betydelse för Ryssland nu.

Nu är då tiden inne för FN:s generalförsamling att skapa en demilitariserad zon vid kraftverket. Ett land som röstar emot eller avstår i denna fråga skulle avslöja sitt uppenbara stöd för Rysslands nukleära utpressning i Ukraina. Det spelar ingen roll vilken inställning en regering intar när det gäller den ryska invasionen, en fråga om kärnkraftssäkerhet kunde och borde förena länder som är av olika uppfattningar om kriget.

Hur som helst, i och med att Ukraina inlett sin motoffensiv är den ukrainska regeringen troligen mindre intresserad av en demilitariserad zon, för att i stället försöka återta kontrollen över kärnkraftverket i Zaporizjzja snarast möjligt.

Men i och med att kriget fortsätter innebär skapandet av en demilitariserad zon ett mycket bättre scenario när det gäller kärnkraftssäkerhet. Det är realistiskt att förvänta sig att betydligt fler länder skulle rösta för en FN-resolution med mandat för en speciell fredsstyrka än för en resolution som kräver att Ryssland omedelbart lämnar tillbaka kärnkraftverket till Ukraina.

En FN-demilitariserad zon borde ha skapats vid kärnkraftverket förra året, men är fortfarande viktig. Kanske är det nu bättre chans för att ett sådant initiativ ska lyckas. Och kanske kräver det folkligt stöd, speciellt från miljöorganisationer.

Vapenvila

Kärnkraftverket är inte det enda problemet som kan kräva ett mandat från FN:s generalförsamling för en fredsbevarande styrka.

Och för den händelse att Ukraina undertecknar en vapenvila eller till och med ett fredsavtal med Ryssland, kunde generalförsamlingen också behöva ta lämpliga steg för att stödja detta.

Detta är speciellt viktigt eftersom det är osannolikt att Ukraina kommer att gå med på ett uppdrag från *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE*, för att övervaka en vapenvila eftersom OSSE:s tidigare uppdrag i Ukraina mellan 2014 och 2022 saboterades av Ryssland, som förhindrade upprättandet av en säkerhetszon vid gränsen och en övervakning av gränsen. Det är också osannolikt att Ukraina skulle gå med på ett uppdrag från FN:s säkerhetsråd eftersom Ryssland skulle ha vetorätt. Även om Ryssland inte skulle blockera det från början så kommer det att ha tillfälle att inlägga veto mot ett utökat observatörsmandat, så som det redan gjorts med FN:s uppdrag i Georgien.

Även om Ryssland efter att ha gått med på vapenvila inte skulle gå med på en fredsbevarande styrka under FN:s generalförsamlings mandat så skulle en fredsstyrka från FN kunna ta kontroll över den ukrainska sidan om frontlinjen – så som skedde i Egypten mellan 1956 och 1967 – vilket troligen skulle vara en mer acceptabel lösning för Ukraina. Och om generalförsamlingens fredsbevarande mekanism skulle komma på plats i samband med en vapenvila skulle det kunna påskynda förhandlingar med Ryssland.

Sådana steg skulle stärka FN:s inflytande. De skulle också betyda en stärkt ställning för länderna i det globala Syd, som är intresserade av ett reformerat FN. Så kanske är detta ett bra tillfälle för den brasilianske presidenten Lula och andra ledare för det globala Syd, som föreslår förhandlingar med Ryssland, att visa upp sin diplomatiska skicklighet.

27 juni 2023

Taras Bilous

Original: <https://www.opendemocracy.net/.../zaporizhzhia-nuclear.../>

Översättning från engelska: Jan Czajkowski

Lästips – mer av Taras Bilous

[Ett brev från Kiev till vänstern i väst](#) (februari 2022)

[”Vänstern i väst måste tänka om”](#) Noter om kriget från Kiev (13 mars 2022)

[Självbestämmande och kriget i Ukraina](#) (4 maj 2022)

[Kriget i Ukraina, internationell säkerhet och vänstern](#) (24 maj 2022)

[Varför jag gör motstånd mot den ryska invasionen.](#) (augusti 2022)

[Hur en politik med inflytelsesfärer stärker reaktionen](#) (augusti 2022)

[Överdriv inte den ryska propagandans inflytande \(intervju\)](#) (augusti 2022)

[Yttersta högern i Ukraina \(intervju\)](#) (februari 2023)